

Pezlar, Ivo

[Svoboda, Vladimír a kol. Logika a přirozený jazyk]

Pro-Fil. 2010, vol. 11, iss. 2, pp. -

ISSN 1212-9097

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/pf11-2-46>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139024>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Svoboda, V. a kol. *Logika a přirozený jazyk*. Praha: Filosofia, 2010, 300 stran.

Logika a přirozený jazyk od Vladimíra Svobody a kol. je nejnovějším přírůstkem nakladatelství *Filosofia* věnovaným problematice logické analýzy přirozeného jazyka.

Cílem knihy je čtenáře seznámit se základními nástroji a technikami užívanými při analýze přirozených jazyků, přičemž důraz je kladen i na problematická místa a všemožné nástrahy, které toto odvětví může skrývat. Jak je na začátku knihy zmíněno, jejím záměrem není poskytnout vyčerpávající přehled všech zákoutí logické analýzy přirozeného jazyka, ale spíše nabídnout plastický a ne zcela systematický „úvod do sféry logicko-analytických bádání, založený zejména na výkladu motivací a uvádění příkladů.“¹

Záměru knihy odpovídá i její zpracování. Pod *Logikou a přirozeným jazykem* se dohromady podepsalo osm autorů, kteří si mezi sebou rozdělili celkem sedm kapitol zabývajících se různými jazykovými jevy (resp. jejich logickou analýzou).

V první kapitole (32 stran) nás Vladimír Svoboda seznamuje s analýzou větných spojek. Kapitola je pojata v podstatě jako elementární úvod do systému klasické výrokové logiky a jí odpovídajícího rozboru vět přirozeného jazyka. V závěru jsou naznačena některá úskalí, která s sebou formalizace na úrovni výrokové logiky přináší.

Marta Vlasáková a Jaroslav Peregrin si vzali na starost druhou kapitolu (27 stran), která popisuje analýzu vět s tzv. kvantifikátory, jako jsou např. „všichni“, „každý“ atd. Účelem této kapitoly je čtenáře obeznámit se základy predikátové logiky. Výklad je zpestřen i stručným popisem vývoje, jenž vedl k formulování moderní predikátové logiky.

Třetí kapitola (27 stran) se zabývá problematikou vlastních jmen a určitých popisů („nejvyšší hora“ atd.). Tohoto úkolu se chopili Marta Vlasáková a Prokop Sousedík. Kapitola je tématicky rozdělena na dva oddíly; zatímco první část velmi dobře nastiňuje historickou debatu o charakteru singulárních termínů, druhá část je už věnována samotné analýze „učebnicových“ příkladů, přičemž v závěru je pojednáno o vlastních jménech.

Věty s modálními modifikátory („je možné, že...“ atd.) jsou předmětem čtvrté kapitoly (36 stran), již se ujal Vladimír Svoboda. Tato kapitola je pojata především teoreticky, nejdříve je čtenář seznámen s motivací pro zavedení modálních operátorů, po které následuje představení standardních systémů (K, T, S4, S5), výklad modální (intenzionální) sémantiky, stručný úvod do modální predikátové logiky a na konec krátký výčet alternativních modálních systémů (deontická, epistemická a temporální logika).

Problematiku tzv. podmínkových a kontrafaktuálních vět probírají Timothy Childers a Ondrej Majer v páté kapitole (39 stran). Přestože jsou představeny různé přístupy k formalizaci kondicionálů, jádro kapitoly tvoří výklad Lewis-Stalnakerovy koncepce analýzy kontrafaktuálů, která se opírá o modální sémantiku.

V šesté kapitole (26 stran) se Jaroslav Peregrin pouští do analýzy vět s tzv. anaforou, resp. anaforickou referencí (např. „na rohu stál člověk“ – „koupil jsem si od něj noviny“ atp.). Kapitola pojednává o možnostech, jak se v rámci logiky vypořádat s větami, jejichž správná formalizace je podmíněna adekvátním zachycením jejich kontextu. Pozornost je zaměřena

---

¹ Svoboda, V. et al., *Logika a přirozený jazyk*, Praha: Filosofia, 2010, s. 21.

především na dva systémy navržené k formálnímu zachycení anafory, a to Kampova *teorie reprezentace diskurzu* (DRT) a Groenendijkova a Stokhofova *dynamická predikátová logika* (DPL).

Závěrečná, sedmá a nejrozsáhlejší kapitola (62 stran) analyzuje propoziční a pojmové postoje (např. „Karel se domnívá, že...“ atd.). Tohoto nelehkého úkolu se chopili Marie Duží a Pavel Materna. Po obecném uvedení do problematiky je čtenář seznámen s *transparentní intenzionální logikou* (TIL), pomocí níž jsou následně v rámci tzv. *hyperintenzionální sémantiky* analyzovány konkrétní „problematické“ případy vět a úsudků.

Logika a přirozený jazyk je jednoznačně určena spíše začínajícím badatelům na poli logické analýzy přirozeného jazyka. To ale nic nemění na její vysoké kvalitě, čtivosti a dobře podané látce. Tím se ale dostáváme k první výtce.

Přestože se kniha na první pohled tváří jako úvod do problematiky, zvolená, téměř „sborníková“, forma jakoby kráčí opačným směrem. Nejde samozřejmě o rozdíly ve stylu psaní autorů, ale o absenci jakéhosi hlubšího propojení a návaznosti mezi jednotlivými kapitolami. Jako zcela oprávněné otázky se pak např. jeví: jak se TIL ze VII. kapitoly vyrovnává s anaforou ze VI. kapitoly? Nemohla by dynamická výroková logika ze VI. kapitoly nějak pomoci při řešení problémů naznačených ve IV. kapitole? Jak se TIL vypořádává s kvantifikací ze II. kapitoly? atd. Kapitoly tak v podstatě nic nadržují při sobě a lze je číst v libovolném pořadí.

To má samozřejmě i svoje výhody — čtenář se může zaměřit jen na ty kapitoly, kterého ho zajímají — nicméně, vezmeme-li v potaz, že se kniha prezentuje jako „úvod do sféry logicko-analytických bádání“, jistě by byl vhodnější narativnější formát knihy než jen řada samostatných „modulů“, byť bravurně zpracovaných.

Druhá drobná výtka je směřovaná IV. kapitole, která by si zasloužila více prostoru věnovaného praktickým ukázkám modální logiky „v akci“, tj. při analýze vět přirozeného jazyka.

Analogickou výhradu lze formulovat i vůči poslední kapitole, která naopak částečně trpí přemírou analýzy nad teorií a celkovým přehledem tematiky na obecné úrovni. Např. sentencialismus není zdaleka tak „mrtvou“ teorií, jak by mohla zkratkovitá argumentace proti jejím tezím naznačovat. Na druhou stranu, o propozičních postojích vyšlo už nespočet literatury a omezený prostor si zkrátka žádá podobné ústupky ve prospěch hlavního motivu, kterým byla právě TILovská manipulace s propozičními a pojmovými postoji, nikoli historický úvod do tématu. Ocenil jsem ovšem důraz kladený na pojmové postoje, které jsou často zastíněny „populárnějšími“ postoji propozičními.

Dále bych rovněž např. uvítal podrobnější komentář o tzv. „individuových rolích/úřadech“, které se jakoby nenápadně vplížily do výkladu TIL, přestože se zdaleka nejedná o obecně uznávaný a neproblematický logický koncept.

Za upozornění ještě stojí nepatrné typografické nedostatky, jejichž odstranění (např. v budoucích vydáních) by nepochybně napomohlo k vylepšení již tak kvalitní publikace:

- nejednotné citace: „Frege (1893, s. 5-6).“ [s. 62] x „Frege (1892), s. 58-61.“ [s. 111],
- nejednotné iniciály: „C.I. Lewis“ [s. 157] x „C. I. Lewis“ [s. 157],
- chybný formát citace: „viz. např. Hajičová et al., 1987“ [s. 205],

- chybné uvozovky: „paradox“ [s. 157],
- chybné diagramy: prvni a čtvrtý diagram je stejný [s. 178],
- chybné číslování odkazu: „kontextu¹⁰“ -> „³⁴ Připomeňme, že...“ [s. 210].

Přestože kniha nepřináší k tématu nic nového (což ani nebylo jejím účelem), jedná se o vydanou publikaci, která v rukou (nejen) mladších badatelů jistě nalezne využití.

Spíše než jako na ucelené uvedení do problematiky se vyplatí nahlížet na *Logiku a přirozený jazyk* jako na jakýsi minislovník logické analýzy přirozeného jazyka obsahující sedm základních hesel.

I přes dřívější námitky vůči jisté neprovázanosti jednotlivých kapitol lze knihu s klidným svědomím doporučit všem, kteří chtějí proniknout do džungle logické analýzy přirozeného jazyka a moc se u toho nezapotit.

Ivo Pezlar